

Zygmunt Kowalski

Muzeum Adama Mickiewicza w Śmiełowie

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 12, 101-104

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zygmunt Kowalski

MUZEUM ADAMA MICKIEWICZA W ŚMIEŁOWIE

Tragiczne dzieje naszej ojczyzny sprawiły, że Adam Mickiewicz raz tylko w życiu zetknął się z polską, w sensie etnograficznym, ziemią. Była nią Wielkopolska, którą miał możliwość bliżej poznać, kiedy przybył tu z Rzymu w sierpniu 1831 r. z myślą przedostania się do Królestwa Polskiego.

Z relacji biografów wiemy, że mimo prób przedostania się za kordon graniczny, Mickiewicz do Królestwa Polskiego objętego powstaniem nie dotarł. Przez kilka miesięcy przebywał w Poznańskim serdecznie goszczony przez mieszkańców tej dzielnicy i otaczany niespotykanym kultem. Wyrazem tego kultu, który przetrwał jeszcze przez wiele lat po śmierci poety, było, mimo sprzeciwu władz pruskich, wystawienie mu w roku 1859 ze składek społecznych pomnika. Pomnik ten, dłuta Władysława Oleszczyńskiego, stanął w Poznaniu na placu przy kościele św. Marcina.

Ten mało znany w szczegółach epizod życia Mickiewicza został ostatnio ukazany obszernie w pracy Jarosława Maciejewskiego noszącej tytuł *Mickiewicza wielkopolskie drogi*.

Pobył Mickiewicza w Wielkopolsce miał doniosły wpływ na jego twórczość i działalność polityczną. Przebywając w wielu gościnnych dworach szlachty wielkopolskiej i prowadząc „nocne rodaków rozmowy” z ich mieszkańcami oraz z powstańcami, uchodzącymi po klęskach bitewnych na teren zaboru pruskiego, głęboko przeżywał tragedię swego narodu.

Upadek powstania listopadowego był bezpośrednią inspiracją do napisania III części *Dziadów*, a udział Mickiewicza w codziennym życiu szlacheckich dworów Wielkopolski, pełnych polskich tradycji, niewątpliwie zaowocował w *Panu Tadeuszu*.

W jednym z tych dworów, w których gościł poeta, powstało muzeum

upamiętniające jego pobyt na gościnnej Ziemi Wielkopolskiej. Dwór ten znajduje się w miejscowości Śmiełów w województwie kaliskim, niedaleko Jarocina.

W śmiełowskim dworze właśnie zatrzymał się Mickiewicz wkrótce po przybyciu z Rzymu, spotykając się ze staropolską gościnnością Hieronima Gorzeńskiego, byłego oficera kampanii napoleońskiej i jego żony Antoniny. Stąd w trzy dni po przybyciu, jak mówi jedna z wersji pamiętnikarskich, odwieziony przez panią Gorzeńską powozem pod pozorem przejażdżki do nadgranicznej wsi Komorze, próbował się przeprawić przez rzekę Prosnę do Królestwa.

Pałac w Śmiełowie, mimo że ząb czasu nie oszczędził mu pewnych zniszczeń, dość zwycięsko oparł się burzom dziejowym. Dzięki usilnym staraniom działaczy kultury i decyzjom władz byłego województwa poznańskiego, obiekt ten, po kapitalnej renowacji przeprowadzonej przez poznański oddział Pracowni Konserwacji Zabytków, przywrócony został do dawnej świetności, a 27 lipca 1975 r. nastąpiło oficjalne otwarcie w nim Muzeum Adama Mickiewicza jako Oddziału Muzeum Narodowego w Poznaniu.

Odrestaurowany pałac śmiełowski jest pięknym zabytkiem architektury klasycystycznej zbudowanym pod koniec XVIII w. przez Stanisława Zawadzkiego, profesora architektury w Warszawskim Korpusie Kadetów. Fronton zdobi wspinały portyk podtrzymywany kolumnami jońskimi. Odnowione wewnątrz ukazuje kunsztowne sztukaterie oraz polichromię pędzla Antoniego i Franciszka Smuglewiczów.

Jakkolwiek ekspozycja muzeum śmiełowskiego nie zawiera w zasadzie osobistych pamiątek po poecie, niezwykle jednak bogato ilustruje okres jego pobytu w Wielkopolsce, a także epokę powstania listopadowego. Ekspozycja ta jest również wyrazem czci i pamięci mieszkańców Wielkopolski o twórcy *Pana Tadeusza*.

Ekspozyty rozmieszczone są w parterowych salach pałacu, a układ ich pomyślany jest według określonej tematyki.

W sali poświęconej powstaniu listopadowemu znalazły się obrazy bitew, portrety dowódców, mundur żołnierski tego okresu, a także broń palna i biała. Unikatowym dokumentem publicystycznym tych czasów jest „Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego” z roku 1830.

W oddzielnym pokoju został wyeksponowany pobyt Mickiewicza w Wielkopolsce. Znajdują się tu m.in. portrety wybitnych Wielkopolan, na których dworach przebywał Mickiewicz. Ze starych ram spoglądają więc: Arsen Kwilecki, Edward Raczyński, Antoni Skórzewski, Adam Turno i in. Spotykamy tu jedyny autograf Mickiewicza — wpis do sztambucha Eugenii Morawskiej z Luboni:

Na pamiątkę r. 1831 Mca Oktobra w Luboni

Adam Mickiewicz

Autograf ten jest darem dra Ludwika Mikusińskiego z Poznania, przekazanym w dniu otwarcia muzeum.

Niezwykle bogato przedstawia się ikonografia poety, wśród której znajdują się prace malarskie, graficzne, medalierskie. Jest tu m.in. kopia obrazu Wańkowicza *Mickiewicz na Judahu skale*, prace Oleszczyńskiego, Kurowskiego, medalion wykonany przez wybitnego francuskiego rzeźbiarza, Dawida d'Angersa.

W sali kultu Mickiewicza zwraca uwagę dużych rozmiarów kompozycja malarska Tomasza Lisiewicza *Mickiewicz na łożu śmierci*. Cennym eksponatem jest pamiątkowe tableau z uroczystości przeniesienia zwłok poety na Wawel w roku 1890 (z kawałkiem blachy z trumny Mickiewicza). Zgromadzone są tu liczne plakiety, albumy, grafiki i publikacje z okazji pogrzebu poety w 1890 r. i setnej rocznicy jego urodzin. Jest tu również rękopis mowy wygłoszonej w Towarzystwie Przemysłowców w Jarocinie z okazji tejże rocznicy.

Bardzo bogato przedstawia się ekspozycja wszystkich wydań *Pana Tadeusza* z paryską edycją z roku 1834, w tym również w przekładach obcych, między innymi w języku rosyjskim, niemieckim, rumuńskim, chińskim, japońskim. Uzupełnieniem ekspozycji jest ikonografia tej epopei reprezentowana kompletem ilustracji Michała Elwiro Andriollego, a także innych artystów.

Wśród wielu obrazów związanych z twórczością poety zwraca uwagę dużych rozmiarów *Farys*, będący ilustracją do poematu o tym samym tytule.

Duże zainteresowanie turystów wzbudzają także takie eksponaty, jak oryginalny róg myśliwski i cymbały — instrumenty przywodzące na pamięć *Pana Tadeusza*.

Salę pierwszego piętra pałacu zdobi galeria obrazów z XVII, XVIII w., będących niejako zapowiedzią problemów romantyzmu. Są to holenderskie malarstwo italianizujące, psychologizujący portret, pejzaże z autentycznymi ruinami budowli, sceny dramatyczne, sceny sielankowe itp. Autorami tych dzieł są: Backhuysen, Hedd, de Heem, P. van Bloemen, R. J. van Vires, Ricci, Oudry, Falens, Snyjers. Z obrazów XIX w., reprezentujących epokę romantyzmu, należy wymienić: *Autoportret* E.T.A. Hoffmana, *Teplariusza* Schadowa, *Scenę pasterską* Bendemanna, *Pejzaż z okolic Albano* Elsassera, *Rzym o zachodzie słońca* J. Dahla i in.

Wiele z tych dzieł pochodzi ze zbiorów Anastazego Raczyńskiego, poznańskiego teoretyka sztuki, wybitnego znawcy i kolekcjonera dzieł malarskich.

W pozostałych salach rozmieszczone są przedmioty reprezentujące

dużej wartości rzemiosło artystyczne XIX w. Wśród nich oglądamy biedermeierowskie meble, polskie, czeskie i niemieckie wyroby ze szkła, ceramikę berlińską i miśnieńską, zegary, żyrandole, turkmeńskie i perskie dywany.

Obok wymienionych wyżej ekspozycji poświęconej *Panu Tadeuszowi*, w wielu gablotach umieszczono poznańskie wydania dzieł Mickiewicza oraz ich opracowania, począwszy od Hipolita Cegielskiego aż po prace Jarosława Maciejewskiego. Ponadto w wydzielonym poza ekspozycją muzealną pokoju znalazła w pałacu pomieszczenie biblioteka, w której zgromadzono prace poświęcone epoce romantyzmu. Wśród nich spotykamy wiele artykułów i książek o Mickiewiczu, w tym książki z biblioteki prof. Kazimierza Wyki. Biblioteka dostępna jest dla wszystkich, których zainteresowania naukowe dotyczą okresu romantyzmu i wielkiego jego Reprezentanta. Znalazły się tu również pisma Jakuba Böhme, mistyka i teozofa, będące ulubioną lekturą Mickiewicza.

Była w pobliżu Śmiełowa także karczma zwana przez tutejszych mieszkańców „Jankielówką”, którą według przekazywanej tu tradycji miał prowadzić Żyd Jankiel. Kto wie, czy nie był on pierwowzorem bohatera epopei Mickiewicza? Jak podaje poznańska prasa, Dyrekcja Kombinatów FGR w Śmiełowie nosi się z zamiarem zrekonstruowania karczmy ze względu na jej związek z *Panem Tadeuszem*, a także ze względu na liczne rzesze turystów ciągnących do Śmiełowa, a spragnionych „jadła i napoju”.

Kustoszem Muzeum Mickiewiczowskiego w Śmiełowie jest mgr Andrzej Kostołowski. Młody, pełen energii i zaangażowania gospodarz czyni wiele wysiłków, aby ta placówka kultury narodowej rozwijała się i bogaciła o nowe zbiory. Zaprowadzona przez niego kronika gromadzi zdjęcia z uroczystości otwarcia Muzeum, okolicznościowe artykuły, wpisy osób zwiedzających.

Muzeum Mickiewicza w Śmiełowie winno stać się przede wszystkim celem wycieczek młodzieży szkolnej i jej wychowawców, powinni trafić tu również członkowie Towarzystwa Literackiego, któremu patronuje Mickiewicz.

Pobył w pałacu śmiełowskim wśród cennych pamiątek po wielkim Polaku, spacer alejami starego parku i wzdłuż płynącej w pobliżu rzeki Lutyni — miejscami, po których przechadzał się twórca *Pana Tadeusza*, dostarczy zwiedzającym wielu niezapomnianych wrażeń i wzruszeń.



Pałac w Śmiełowie — Muzeum Adama Mickiewicza

Fot. R. Rau



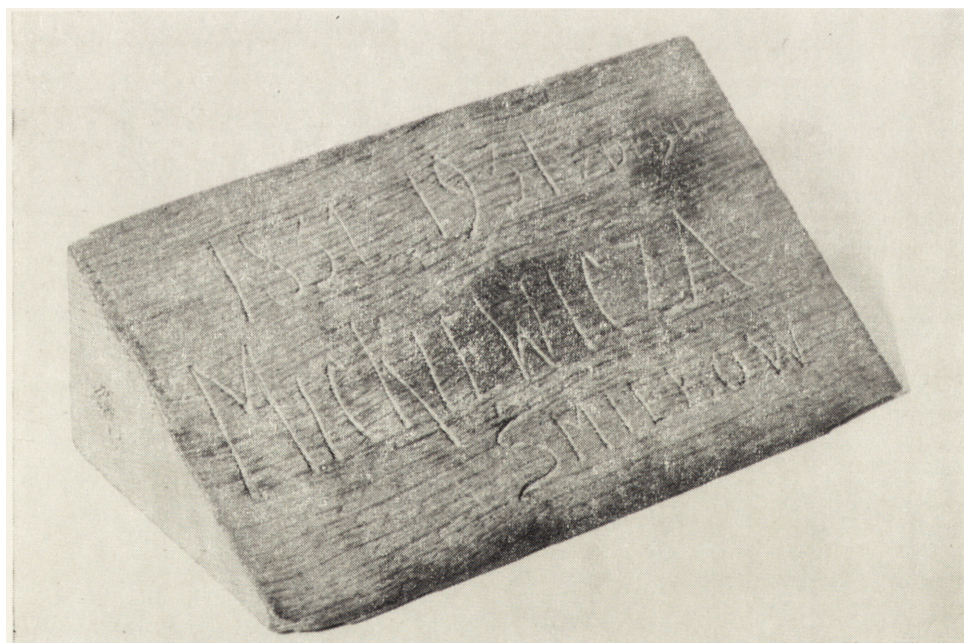
Muzeum Adama Mickiewicza w Śmiełowie. Salon zielony z freskami Szmuglewi-
czów i kopią obrazu W. Wańkowicza *Mickiewicz na Judahu skale*

Fot. R. Rau



Pomnik Adama Mickiewicza w Śmiełowie wykonany przez W. Marcinkowskiego w roku 1931; rekonstrukcja z roku 1970

Fot. R. Rau



Tak zwana cegielka z „Dębu Mickiewicza”. Cegielki takie kolportowano w Śmiełowie przed 1931 r.

Fot. R. Rau